

րանք. բայց ոչ որ մտածեր էր գոնէ առ ձեռն բան մը շինել. միայն Գլէի անդունդ ուսումնական ջանք և ծանօթութիւնը կրցան լեցնել այս պակսութիւնս. թերեւ համառօտ և խրթին բացատրուած է քիչ մը. սակայն եկեղեցւոյ վարդապետութիւնները վարդապետաց աստուածաբանից, իմաստասիրաց, ազանդաւորաց միտքը և կարծիքը խիստ ճշդիւ, և որչափ կարելի է, անոնց բառերով և բացատրութիւններով մէջ տեղ կը բերուին: Ուստի այս գիրքս շատ յարգի է և կարևոր աստուածաբանութեան և իմաստասիրութեան ուսման, և կրնայ կոչուիլ կրկնութիւն այն ամէն կարծեաց որ մարդկային իմացութենէն հոգևոր մեծամեծ խընդրոց վրայ փայլատակեցին, և կամ իբրեւ շառաւիղք կեդրոնին՝ ելան եկեղեցւոյ ծոցէն ի նոյն դառնալու մտօք, կամ շեղեցան անկէ ժամանակաւոր խոտորում մը ձեացընելու համար, կամ ահոր չորս կողմը պըտտեցան, ինչպէս հաստատուն կէտի մը գիծը: Համառօտ գրքոյկ մ'է վարդապետութեամբ և օգ-

տաշահութեամբ պատարուն, առաջին պատմութիւնն է վարդապետութեանց ուղղափառ գրչէ երկասիրած: Գլէի վերջին գրուածն է Դրոշքիւն քարոյական աստուծաբանութեան, իրմէ սկըսած տպագրուիլ և իր մահուանէն վերջը կատարուեցաւ: Պոննայի համալսարանի մէջ տուած դասերուն գրուածն է, որով դէմ դրաւ բարոյական աստուածաբանութեան նոր դրութեան՝ զոր Հերմեսեանք հնարեցին: Շատ գեղեցիկ գրուած է, նոր նոր և հանճարեղ դիտողութիւններով լեցուն, տարբեր ամենեկին ձանձրացուցիչ դիպուածաւոյժ (casuistique) դրութենէն, որ իբրեւ բարոյական վարդապետութիւն գեռտեղ տեղ կը սորվեցընեն: Իրաւի մեծին Հիբէրի բարոյական աստուծաբանութեան բնականութիւնը և փափուկ պերճութիւնը չունի, որ այնչափ հոգեմտ (spiritualistique) չէ և ոչ վերացեալ սկզբանց վրայ հիմնուած. ուստի զիւրագործածելի ալ է թէ վարդապետական և թէ դործնական մասին մէջ:

ՏԻԻԲԱՆԼՈՒԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՕՌԼԷԱՆԻ

Գաղղիոյ արգի եպիսկոպոսաց մէջ Գեր. Տիւրանյու անտարակոյս ամենէն հուշակաւորն է. իբրեւ պերճաբօս, մատենագիր, աստուածաբան, շատագով հաւատոց և գիտութեանց, պատուականագիր ձերքեր կը ներկայացընէ իրեն անձին վրայ: Պոսիւէէն ետքը՝ Գաղղիացի եկեղեցական առաջնորդներէն քիչերն եղան որ այսքան գեղեցիկ և այսքան իրաւամբ արժանացած համբաւ մը ստանան:

Իրեն եպիսկոպոսութիւնն ընդհանուր ծանօթ ըլլալով, հոս միայն աւելի քահանայական կենացը դործոց վրայ խօսիւնք:

Ենաւ ի Սափոյա 1802, որ ան ատեն Բիէմնդի գաւառ էր, և բուն գաղղիական ազգայնութիւնն ընդունեցաւ 1833ին: Սղգականներուն մէկուն խորհրդով Բարիզ եկաւ, և սկզբնական ուսմունքն Ռիկար (Regard) ըստած փողոցի՝ առանձին դաստիարակութեան տան մը մէջ ընելէն ետքը՝ մըտաւ Շարտուն Ս. Նիկողայոսի ուսումնարանը, ուր նշանաւոր եղաւ ուսմանց անխնայ ջանասիրութեամբը:

Գեղեցիկ դպրութեանց ուսման ընթացքը (humanité) կատարելէն վերջը, մտաւ Ս. Սուլպիկիոսի կղերիկոսարանը՝ փիլիսոփայութեան և աստուածաբան-

ՏԻԻԲԱՆԼՈՒ ԵՊԻՍԿՕՍԷԱՆԻ

նութեան գիտութեանց ընթացքն առաջ տանելու: Դեռ քահանայ չէր եղած՝ երբոր Ֆէօդրիէ, որ ան ասան ժողովրդապետ էր Մատրլէնի, աչք ձգեց վրան, և իրեն թեմին մէջ քրիստոնէական վարդապետութեան հանապազօր, դեան վարժոց մը հաստատելու օգնա-

կան առաւ զինրը: Մասնաւոր և բազմազգի ծանօթութիւններովը, մտաց գոյզընադիւտ կորովութեամբ մը, վարդապետութեան ուղիղ՝ և բարոյականին անարատ սկզբունքներովը, ժառանգեց փութով Տիւբանլու՝ իմաստուն և պատուական Ֆէօդրիէ ժողովրդապետին

և ընտիր պտտանեկաց աղնուազդի ծնողաց վատահուծիւնը, որոնք ամեն կիրակի կը ժողովուէին յաջողակ ուսուցչին չորս կողմը իրենց դասերը աւնելու համար :

Արդէն Տիւբանլուի համբար կը տարածուէր այն խոնարհ մատրան պատեւրէն դուրս, ուր իրեն քրիստոնէական վարդապետութիւնը կ'ընէր. ամեն դիէն կը վազէին իրեն մոտիկ ընելու համար : Քահանայ ձեռնադրուելով, անուանեցաւ նաև արթուակալ Մատրէնի, ուսկից շուտով անոյաւ՝ նոյն պաշտօնովը՝ 'ի Սէն-Ռօք : Ան ատեն իրեն սրբազան պերճախօսութեան համբար օր ըստ օրէ կ'աճէր կ'ընդարձակէր : Գերապ. Քէլէն Բարիգու արքեպիսկոպոսը ուզեց զինքը տեսնալ, երկանիկ համարելով ինքը զինքն այսպիսի անուանի քահանայ մը ունենալուն, զՏիւբանլու դրաւ 'ի Նոդրը-Տամ որ կրօնական քարոզներ տայ, որոնք դեռ ինչուան հիմայ կը շարունակուին : 1834ին մեծ պահօց՝ ելաւ Տիւբանլու առաջին անգամայն հին մայր եկեղեցւոյն բնմին վրայ, ուր իրեն ճարտասանութիւնը կատարեալ յաջողութիւն գտաւ :

Այս ժամանակիս Տիւբանլու փոքր կղերանոցին առաջնորդ կոչուեցաւ : Իրեն փափագելի զբաղմունքն էր. մանկութիւնը և պատանեկութիւնը միշտ սիրեց : Որոնք որ կարդացած են իր երեք հատոր Դաստիարակութեան վրայ գրած զարմանալի գլուխներն, իմացեր են նաև այն խորին և լուսամիտ սէրը, որով նուիրած էր ինքը զինքն յօգուտ մանկութեան : Ինչ անբաւ բարիքներ չըրաւ այն սիրելի Նոդրը-Տամտէ-Շան կղերանոցին մէջ, ուր տասը տարիէն աւելի նուիրեց կրնա՞ք ըսել, իրեն մարմինն ու հոգին 'ի դաստիարակութիւն մանկանց, որոնք իրեն յան-

ձնուեր էին : Գաղղիոյ երեկտոյն անձինքներն իրեն վարչութենէն անցան, և ոչ ոք իր հին աշակերտներէն զինքը մոռցաւ :

Երբոր 1849ին Օւլէանի եպիսկոպոս անուանուեցաւ, ցըցուց իրեն հայրապետական արթուոյն վրայ մեծաշան գործունէութիւն մը, քարոզութեան աշխատութիւնն հովուութեան խնամոցը հետ միայնելով, մօտէն հսկելով բոլոր իրեն թեմին ուսմանց վրայ, մրցելով միանգամայն իր փոքր կղերանոցին մէջ հակառակ աշխարհական դպրոցաց, բանալով նոյն իսկ իրեն եպիսկոպոսական պալատին մէջ դպրոց, և տալով ինքզինքը ամեն տեսակ խնդիրներու որ կարեւոր կը համարուէին հասարակաց կրթութեան :

Կը տեսնուի իրեն անզուգական եռանդն և փոյթն աշխատութեանց մէջ, երբէք վայրկեան մ'ալ հանդիստ չառնուր : Երբոր Օւլէանէն Բարիգ կու գայ, կը վարձէ իրեն համար միայն չոգեկաւոց սենեակ մը, հանգստեամբ հոն աշխատելու : Իր եպիսկոպոսարանին մէջ երկու կամ երեք քարտուղարներ կը զբաղին ընդօրինակելու ինչ որ իրենց կը թեւտորէ : Դժբաղդաբար այսպիսի անձ մը մէկ աչքէն զրկուած է, սակայն զայն ալ իրեն մեծ կորուստ մը չսեպեր :

1855ին Գաղղիոյ ճեմարանի անդամ եղաւ, ուսկից վերջը հրաժարեցաւ Լիզրէի ընտրութեանը պատճառաւ :

Ըստ արտաքին կերպարանաց Օւլէանի եպիսկոպոսը՝ մեծահասակ է, լուրջ դիմօք, նայուածքը թափանցող և քալուածքն համարձակ և աներկիւղ : Այս են ահաւասիկ արդի գաղղիական եկեղեցւոյն մեծահամբաւ անձին համառօտի քանի մը ձիւղերն :